

Радио биздин жашообузда

Автор: Заря Мамбетова

Радио биздин жашообузда

Автор: Заря Мамбетова

Кыргыз тилинде
Бишкек - 2021

<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Бул ишти коммерциялык максаттарда колдоно аласыз. Бул чыгарманы адаптациялап, толуктай аласыз. Авторлордун, иллюстраторлордун ж.б. автордук укугун жана өздүк маалыматтарын сакташыңыз керек.

"Радио биздин жашообузда" (кыргыз тилинде) автор Заря Мамбетова.

Төмөнкү сүрөттөр жогорудагы китептин лицензиясынан алып салынган. Ар бир сүрөт автордук укук ээсинин шарттарына ылайык жөнгө салынат. Мукаба бет gallofoto, © 2021 www.shutterstock.com. Бүт укуктар корголгон. Автордук укук ээсинин уруксаты менен колдонулат. 1- бет Stujah, © 2021 www.freepik.com. <https://www.google.com/search?q=vintage-radio-white.jpg&oq=vintage-radio-white.jpg&aqs=chrome..69i57j69i60&sourceid=chrome&ie..>; 1- бет More info, © 2021 www.freepik.com. <https://www.google.com/search?q=retro-broadcast-radio-receiver-pink-light-blue-background&oq=retro-broadcast-radio-rec.>; 2- бет jakkapan, © 2021 www.shutterstock.com. Бүт укуктар корголгон. Автордук укук ээсинин уруксаты менен колдонулат.; 2- бет Tatjana Zavjalova, © 2021 www.shutterstock.com. Бүт укуктар корголгон. Автордук укук ээсинин уруксаты менен колдонулат.; 2- бет Arirak Wongpunsing, © 2021 www.shutterstock.com. Бүт укуктар корголгон. Автордук укук ээсинин уруксаты менен колдонулат.; бет 3 ablock, © 2021 Wikipedia.org. <https://www.google.com/search?>; 3-бет Serggod, © 2021 www.shutterstock.com. Бүт укуктар корголгон. Автордук укук ээсинин уруксаты менен колдонулат.; 4- бет BrAt82, © 2021 www.shutterstock.com. Бүт укуктар корголгон. Автордук укук ээсинин уруксаты менен колдонулат.; 4- бет Alex Roz, © 2021 www.shutterstock.com. Бүт укуктар корголгон. Автордук укук ээсинин уруксаты менен колдонулат.; 5- бет nariat, © 2021 www.freepik.com. <https://www.google.com/search?q=search-radio-waves-from-old-radio-receiver.jpg&oq=search-radio-waves-from-old-radio-receiver.jpg>; 5- бет Xb100, © 2021 www.freepik.com. <https://www.google.com/search?q=retro-microphone-isolated-color-background.jpg&oq=retro-microphone-isolated-color-background.jpg>; 6 бет Zhy Dufeng, © 2021 www.shutterstock.com. Бүт укуктар корголгон. Автордук укук ээсинин уруксаты менен колдонулат.; 6- бет And1mu, © 2021 Wikipedia Commons. <https://www.google.com/search?sxsrf=ALeKk030lti Ctd0ty66Y0IWjt9yB-HjNMQ:1612185365968&source=uni.>; 7 бет Avjoska, © 2021 [wp.wiki-wiki .ru.](http://wp.wiki-wiki.ru); 7- бет Tataoute, © 2021 CCBY-SA 3.0. <https://www.google.com/search?>; 7- бет 1m resources, © 2021 www.freepik.com. <https://www.google.com/search?>; 7 бет nvzmk, © 2021 www.shutterstock.com. Бүт укуктар корголгон. Автордук укук ээсинин уруксаты менен колдонулат.; 8- бет DMCA Report, © 2021 Wikimedia Kleparts. <https://www.google.com/search?>; бет 8 Zonk43, © 2021 Wikimedia Commons. <https://www.google.com/search?>; 9- бет metamorworks, © 2021 www.shutterstock.com. Бүт укуктар корголгон. Автордук укук ээсинин уруксаты менен колдонулат.; 9-бет Cegli, © 2021 www.shutterstock.com. Бүт укуктар корголгон. Автордук укук ээсинин уруксаты менен колдонулат.; 9- бет benzoixhttps, © 2021 www.freepik.com. <https://www.google.com/search?sxsrf=ALeKk00TVi3iqfE OnnhDt4oz Jpp8QiJi-A :1612365174913&source=univ.>; 10 -бет STANDRETT, © 2021 dreamstime.com. [https://www.google.com/search?q=man-includes-audio-system-car&oq=man-includes-audio-system-car&aqs=chrome..69i57&sourceid=](https://www.google.com/search?q=man-includes-audio-system-car&oq=man-includes-audio-system-car&aqs=chrome..69i57&sourceid=;); 10- бет dubassy, © 2021 www.shutterstock.com. Бүт укуктар корголгон. Автордук укук ээсинин уруксаты менен колдонулат.; 11-бет kjpgarter, © 2021 www.freepik.com. <https://www.google.com/search?q=airplane-isolated-cloud-sky.jpg&oq=airplane-isolated-cloud-sky.jpg&aqs=chrome..69i57&sourceid=ch.>; 11 бет Krivosheev Vitaly, © 2021 www.shutterstock.com. Бүт укуктар корголгон. Автордук укук ээсинин уруксаты менен колдонулат.; 12- бет ktsdesign, © 2021 www.shutterstock.com. Бүт укуктар корголгон. Автордук укук ээсинин уруксаты менен колдонулат.; 12 бет Soonthom Wongsaita, © 2021 www.shutterstock.com. Бүт укуктар корголгон. Автордук укук ээсинин уруксаты менен колдонулат.; 13- бет Vadym Drobot, © 2021 www.freepik.com.; 13- бет branin, © 2021 www.freepik.com.; 14- бет biancobluе, © 2021 www.freepik.com.; 14- бет 145k resources, © 2021 www.freepik.com.; 15- бет tbaodatui, © 2021 www.freepik.com.; 15- бет Andrey_Popov, © 2021 www.shutterstock.com. Бүт укуктар корголгон. Автордук укук ээсинин уруксаты менен колдонулат.; 16- бет DMCA, © 2021 Wikipoints.ru. <https://www.google.com>; 16- бет Sunny Studio, © 2021 www.shutterstock.com. Бүт укуктар корголгон. Автордук укук ээсинин уруксаты менен колдонулат.

Улукбек менен кичинекей Нуриса ойноп жүрүп, сарайдан белгисиз бир буюмду таап алышты. Анан чоң атасына алып келип көрсөтүштү.

– Чоң ата, бул эмне? – деп сурашты.

– Бул радио. Үйдө тамдын бооруна бир мыкта илинип турчу. Бир эле буроосу бар болчу. Азыр иштебей калбадыбы, – деди чоң ата.

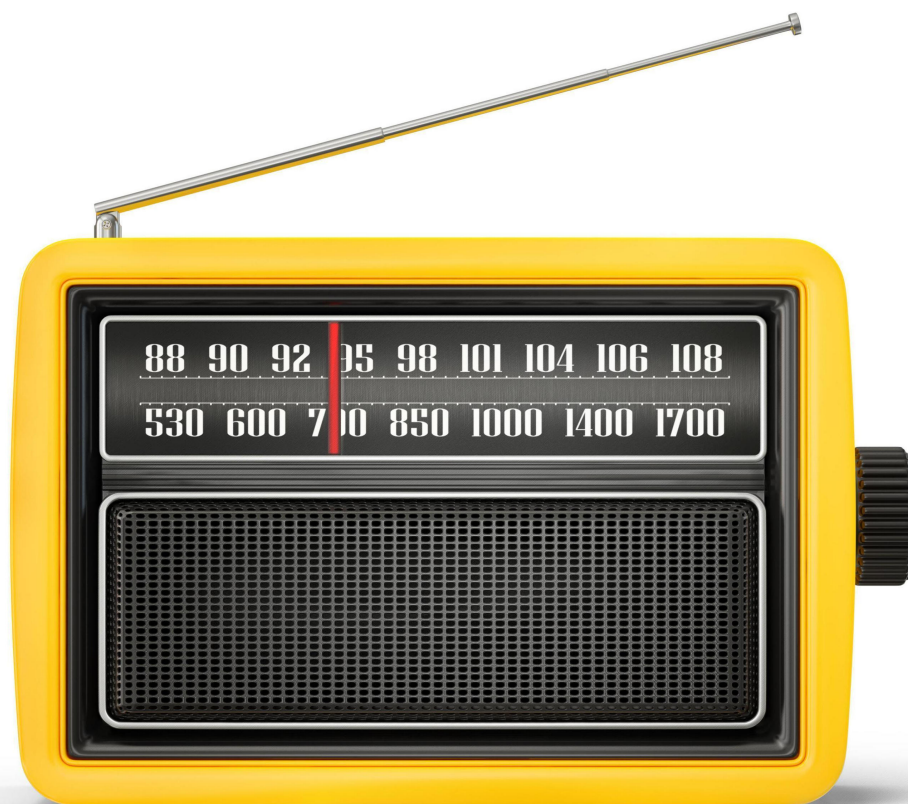
– Мурда радио ар бир үйдө илинип турчу. Ал эртеден кечке жаңылыктарды айтып, ыр-күүлөрдү жаңыртып, сүйлөп турар эле. Каалаган учурда радионун үнүн чоңойтуп, акырындатып же өчүрүп коюшчу. Радиоберүүлөр таңкы көнүгүүдөн башталчу.

– Чоң ата, силер радиону эртеден кечке чейин укчу белеңер? – деп сурады Нуриса.

– Ооба, мурда биз жаңылыктарды, дүйнө жүзүндө болуп жаткан окуяларды радиодон гана укчубуз. Гезит окуганга үлгүрбөй калган убакта, биз радио аркылуу көп кабарларды угар элек.

Ар кайсы улуттардын үрп-адаттары ж.б. жөнүндө кызыктуу берүүлөр, ыр-күүлөр уктурулчу. Өзгөчө кичинекей балдар үчүн кызыктуу аңгемелерди, жомокторду айтып бергени мага жакчу.

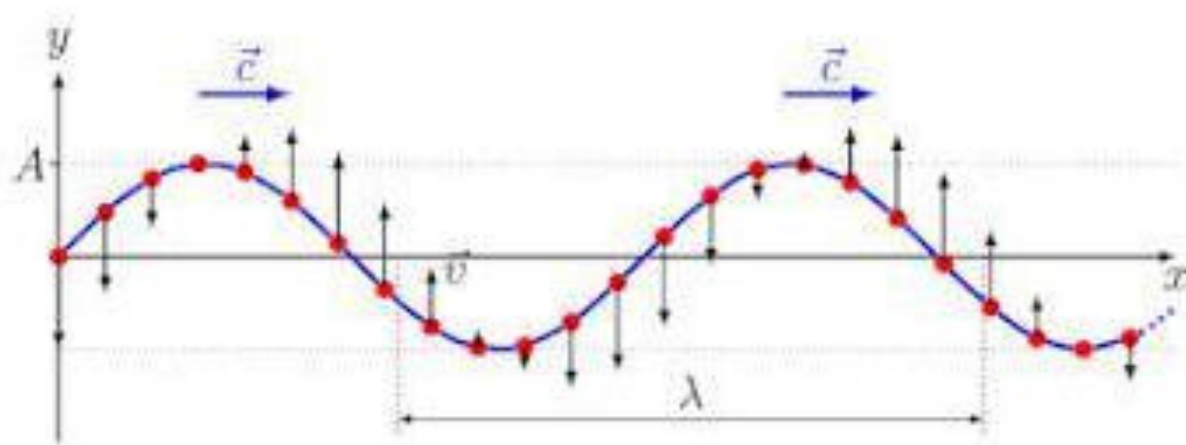

Ал тургай аба ырайы жөнүндө маалыматты да радиодон угуп-билип турчубуз.

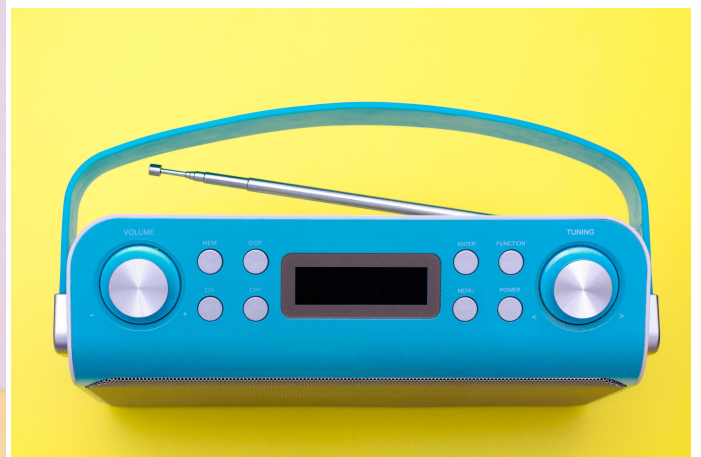
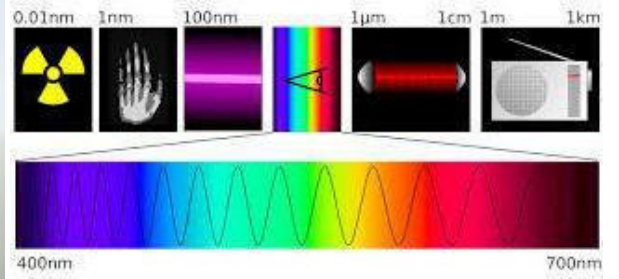
– Мурда уюк телефон жок эле. Ошол кездерде биздин сүйүктүү эрмегибиз радио болгон.

– Кызык, бул кичинекей кутуча кантип сүйлөчү эле? Ушунчалык көп сөздөр кайдан келчү? – деп Улук менен Нуриса атасына түркүн суроолорду бере баштады. Чоң ата бир азга ойлонуп, анан неберелерине минтип түшүндүрдү:

– Диктор болуп иштеген адам уккулуктуу үнү менен микрофонго сүйлөйт. Анын үнү же сөздөрү күчөтүлүп, радио толкунга айланып, аба аркылуу тарайт. Бул радио толкундары антенна аркылуу үйдөгү радио кабыл алгычка өтөт. Кабыл алгыч радио толкунду кайрадан үнгө же сөзгө айландырат.

– Чоң ата, радио толкуну абага кантип тарайт? – деп сурады Улукбек.

– Мисалы, сууга ташты ыргытсаңар, таш түшкөн жерден суунун толкундары тараганын көрдүңөр беле? Мына карагылачы, – деп, чоң ата көлчүккө кичинекей ташты ыргытты. Балдар суудагы толкундардын таралышын карап турушту.

– Мына ушундай болуп, радио толкундар аба аркылуу тарап кетет. Бирок биз аны көрө албайбыз.

– Аа, билдик чоң ата, радио толкун бар экенин эми билдик, – деп балдар жарыша сүйлөштү.

– Ооба, чоң ата, билдик, билдик. Радио толкуну бизге үндөрдү алып келет турбайбы!

– Чоң ата, радиону ким ойлоп тапкан? – деп Улук чоң атасын шаштырды.

– Адамдар кабар алуунун ар кандай жолдорун издеп көрүшкөн. Кийинчерээк илимпоздор радиону ойлоп табышкан. Радио дүйнө элдери үчүн зор кубаныч болду. Радио аркылуу кабар өтө тез жеткирилип турду.

– Радио качан пайда болгон, чоң ата? – деди Нуриса.

– Радиону дүйнө жүзүндө көп окумуштуулар изилдеген. 1886-жылы немец физиги Генрих Герц тажрыйба жасап, электр тогун тез өзгөрткөн учурда радио толкуну пайда болорун байкаган.

Америкада Никола Тесла деген окумуштуу толкунду берүүчү жана кабыл алуучу жабдууну ойлоп тапкан. Ал эми италиялык окумуштуу Г. Маркони радио толкунду жөнөтүүчү жана кабыл алуучу жабдууну жасаган.

1885-жылы орус окумуштуусу А.Попов радио кабарды толкундарын жеткирген аспап жасаган. Ошентип, тынымсыз изилдөөлөрдү жүргүзүүнүн натыйжасында, 1917-жылы радио пайда болгон.

– Чоң ата, радиону ойлоп тапкандар акылдуу турбайбы, ээ!

– Ооба, алардын эмгеги эч качан унутулбайт. Жыл сайын 7-майда Радио күнү белгиленет, – деди чоң ата.

– Радио азыр да колдонулабы, чоң ата? – деп сурады Улукбек.

– Ооба да, радио бардык жерде колдонулат. Мисалы, аэропорттордо, автобекеттерде, темир жол бекеттерде, жада калса базарларда да диспетчер радио түйүнү аркылуу кабарлап, башкарып турат. Самолётторду да радио аркылуу диспетчер башкарат.

Унааларда жол жүрүп бараткандар да радиону көп угушат. Азыркы учурда радионун абдан өркүндөтүлгөн түрлөрү бар. Радио биздин жашообузда кеңири тараган.

Телевизор радио толкунду кабыл алат. Биз мурда радиодон адамдын үнүн гана укчубуз. Эми телевизордон адамдардын кыймылын да көрө алабыз.

Ошондой эле космосто учуп жүргөн спутниктер дагы радио сигналдар аркылуу башкарылат. Азыркы учурда радио сигналдар менен башкарылуучу оюнчуктар дагы абдан көп.

– Телефондо радио да, телевизор да бар, үндү да угасыңар, видеону да көрөсүңөр. Бул дагы радио толкундун жардамы менен ишке ашырылат.

Азыр үйдө отуруп, телефон менен дүйнө жүзүндөгү туугандар жана достор менен сүйлөшө алабыз.

Уюлдук телефондун бардык түрлөрү радио толкунду кабыл алуу менен ишке кирет. Анын ичиндеги майда тетиктер радио толкунду кабыл алып турат.

– Бийик тоолордун башындагы радио станциялар, бийик радио мунаралары жер шарын айланып учкан спутниктерден тараган толкундарды, Wi-Fi аркылуу теле радио толкундарынын таралышын радиоинженер тейлейт.

– Чоң ата, мен да ошондой инженер болгум келет, – деди Улук.
– Мен дагы, мен дагы, – деди Нуриса.
– Эң сонун! Балдарым, жакшы окугула.
Улук менен Нуриса радиону жууп-тазалап, текчеге коюшту.

USAID
ОТ АМЕРИКАНСКОГО НАРОДА

МИНИСТЕРСТВО
ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Автор: Заря Мамбетова

Колдонулган сүрөттөр

www.freepik.com, www.stutterstock.com, Wikipedia.org, Wikipedia Commons,
wp.wiki-wiki.ru, CCBY-SA 3.0, Wikimedia Kleparts, dreamstime.com, Wikipoints.ru,
сайттарынан алынган.

USAID "Окуу керемет!" долбоору Кыргыз Республикасы

1-класс	1.1 деңгээли
	1.2 деңгээли
	1.3 деңгээли
2-класс	2.1 деңгээли
	2.2 деңгээли
3-класс	3.1 деңгээли
	3.2 деңгээли
4-класс	4.1 деңгээли
	4.2 деңгээли